

Institut za javno zdravlje Kragujevac¹
Medicinski fakultet Kragujevac²
Klinički centar Kragujevac³

Stručni članak
Professional article
UDK 613.88-057.875:613.96
DOI: 10.2298/MPNS1012859R

STAVOVI I PONAŠANJE STUDENATA U VEZI SA REPRODUKTIVNIM ZDRAVLJEM

ATTITUDES AND BEHAVIOUR OF STUDENTS RELATED TO REPRODUCTIVE HEALTH

Snežana RADOVANOVIĆ^{1,2}, Sanja KOCIĆ^{1,2}, Marija ŠORAK^{2,3} i Časlav MILIĆ^{1,2}

Sažetak – Jedno od obeležja savremenih društava je porast seksualne aktivnosti među mladima. Seksualna aktivnost otvara nove zdravstvene probleme, odnosno može da rezultira neplaniranom trudnoćom i nastankom bolesti koja se prenosi seksualnim kontaktom. Seksualno ponašanje studenata analizirano je anketiranjem 222 studenta Medicinskog fakulteta i 393 studenta Ekonomskog fakulteta oba pola. Istraživanje je sprovedeno u oktobru 2008. godine. Rezultati su pokazali da 41,6% anketiranih ispitanika ima seksualne odnose. Ljubav prema partneru je razlog stupanja u prvi seksualni odnos kod 50,4% ispitanika. Kondom pri prvom seksualnom kontaktu koristi 80% studenata. Studenti koji imaju seksualne odnose u najvećem procentu održavaju seksualne odnose samo sa jednim partnerom (71,9%). Više od polovine (51,6%) ispitanika koji imaju seksualne odnose ne koristi kontraceptivna sredstva. Češće kontraceptivna sredstva koriste seksualno aktivni studenti Medicinskog fakulteta (54,3%). Informisanje i edukacija mladih o reproduktivnom zdravlju je neophodna kako bi se sprečile brojne neželjene posledice neznanja i rizičnog ponašanja.

Cljučne reči: Ponašanje; Studenti; Upitnici; Stavovi; Reproductivna medicina; Mladi

Uvod

Jedno od obeležja savremenih društava je porast seksualne aktivnosti među mladima. To se manifestuje rastućim udelom adolescenata koji su seksualno aktivni, sve većim brojem onih koji prvo polno iskustvo doživljavaju u ranoj adolescenciji i snižavanjem prosečnog uzrasta kada se prvi polni odnos ostvaruje [1].

Na postepen, ali stalni porast seksualne aktivnosti mladih i snižavanje uzrasta njenog započinjanja, ukazuju podaci svih istraživanja u svetu. Tako je, u odnosu na pedesete godine, procenat američkih adolescenata koji do uzrasta od osamnaest godina dožive seksualno iskustvo udvostručen, a do devetnaeste godine 85% mladića i 77% devojaka započne sa seksualnom aktivnošću [2].

Najnovije istraživanje zdravlja stanovnika Srbije, sprovedeno 2006. godine na reprezentativnom uzorku, pokazalo je da seksualno iskustvo ima 29% mladih uzrasta 15-19 godina, i to više mladića – 36,3%, nego devojaka – 21,8% [3].

Seksualna aktivnost otvara nove zdravstvene probleme. Može da rezultira neplaniranom trudnoćom i nastankom bolesti koja se prenosi seksualnim kontaktom. Veličina rizika za nastanak oštećenja reproduktivnog zdravlja zavisi od usvojenog modela polnog ponašanja, kao i od brojnih drugih determinanti fizioloških obeležja i zdravstvenih navika individue, brojnih činilaca sociokulturnog okruženja. Posebno je ugroženo reproduktivno zdravlje mladih ljudi adolescentnog uzrasta, što se objašnjava nezavršenim procesima njihovog telesnog i psihosocijalnog sazrevanja. Mladi ljudi su, podložni različitim uticajima užeg i šireg socijalnog okruženja, koji u manjoj ili većoj meri utiču na njihovo znanje, stavove i ponašanje u oblasti seksualnosti i reprodukcije [1].

Nesklad između biološke i psihosocijalne zrelosti stvara mogućnost za visoko rizična ponašanja koja mogu da naruše psihofizičko i reproduktivno zdravlje mlade osobe. Rani uzrast stupanja u seksualne odnose, veći broj seksualnih partnera, udruženi sa praktikovanjem nezaštićenih polnih odnosa, predstavljaju značajne faktore rizika, što ukazuje na potrebu bolje edukacije i informisanja sa ciljem odgovornog polnog ponašanja i zaštite reproduktivnog zdravlja mlade populacije [4].

Kasnije stupanje u seksualne odnose, smanjenje broja seksualnih partnera i povećana upotreba kondoma predstavljaju načine da se smanji učestalost seksualno prenosivih infekcija i neželjene trudnoće kod tinejdžerki [5].

Cilj istraživanja je da se proceni stepen ugroženosti reproduktivnog zdravlja studenata analizom njihovog seksualnog ponašanja.

Materijal i metode

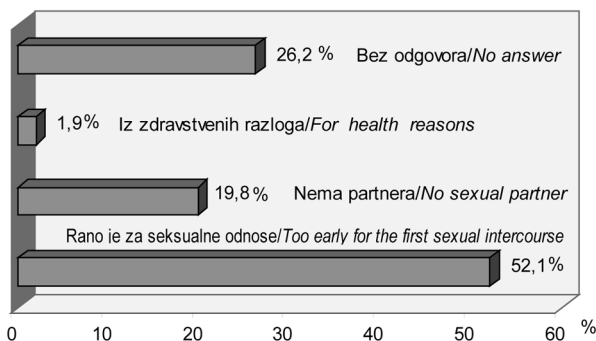
Istraživanje je sprovedeno u oktobru 2008. godine na Medicinskom i Ekonomskom fakultetu u Kragujevcu. Istraživanje je sprovedeno primenom anketnog upitnika. Anketom je obuhvaćeno ukupno 615 ispitanika, oba pola: 222 studenta Medicinskog fakulteta i 393 studenta Ekonomskog fakulteta. Korišćen je upitnik iz projekta „Zdravstveno stanje, zdravstvene potrebe i korišćenje zdravstvene zaštite stanovništva Srbije”, koji je sproveo Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut” 2000. godine. Anketa sadrži 15 pitanja, otvoreno-zatvornog tipa, sa ponuđenim modalitetima odgovora. Baza podataka je kreirana u statističkom paketu SPSS 12.0. Rezultati anketnih upitnika obrađeni su primenom χ^2 testa. Rezultati su prikazani tabelarno i grafički.

Rezultati

Od ukupnog broja anketiranih ispitanika 41,6% ima seksualne odnose. Posmatrano po polu, statistički značajno više devojaka ima seksualne odnose ($\chi^2=6,896$, $df=1$, $p=0,009$). Seksualno iskustvo doživelo je 69,1% devojaka i 30,9% mladića. Takođe, postoji visoko statistički značajna razlika između studenata Ekonomskog i Medicinskog fakulteta, ($\chi^2=53,969$, $df=1$, $p=0,000$). Seksualne odnose ima jedna trećina anketiranih studenata Ekonomskog fakulteta i dve trećine studenata Medicinskog fakulteta.

Prosečan uzrast početka seksualne aktivnosti kod anketiranih studenata je 16,5 godina. Mladići su prvi polni odnos doživeli u uzrastu od 16, a devojke u uzrastu od 17 godina.

Što se tiče razloga nestupanja u seksualne odnose, anketirani studenti su u 52,1% odgovorili da je za to još uvek rano (**Grafikon 1**).

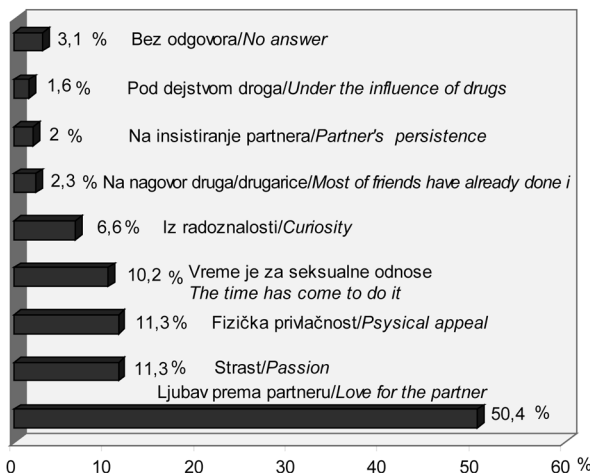

Grafikon 1. Razlozi ne stupanja u seksualne odnose
Graph 1. Reasons for not having had the first sexual intercourse

Između ispitanika koji imaju seksualne odnose postoji vrlo visoko statistički značajna razlika u odnosu na glavni razlog stupanja u prvi seksualni odnos ($\chi^2=339,167$, $df=9$, $p=0,000$). Ljubav prema partneru je razlog stupanja u prvi seksualni odnos kod većine ispitanika (50,4%), dok je podjednak broj ispitanika (po 11,3%) kao razlog navelo strast i fizičku privlačnost. Interesantan je podatak da je pod dejstvom droga stupilo u seksualni kontakt 1,6% ispitanika (**Grafikon 2**).

Kod osoba koje imaju seksualne odnose nađena je visoko statistički značajna razlika učestalosti stupanja u seksualni odnos pri prvom susretu sa partnerom ($\chi^2=93,572$, $df=3$, $p=0,000$). Najveći broj ispitanika (80%) ne stupa u seksualne odnose pri prvom susretu sa partnerom, dok to čini 7,4% ispitanika. Ponekad to učini 12,6% anketiranih. Posmatrano po polu, nema statistički značajne razlike između mladića i devojaka ($\chi^2=0,982$, $df=3$, $p=0,806$).

Postoji visoko statistički značajna razlika između ispitanika koji imaju seksualne odnose i upotrebe kondoma pri prvom seksualnom kontaktu ($\chi^2=172,652$, $df=3$, $p=0,000$). Gotovo 80% ispitanika koristi kondom pri prvom seksualnom kontaktu. Ponekad to čini 11% ispitanika. Ne koristi kondom 9% ispitanika. Gotovo jednak procenat studenata Ekonomskog i Medicinskog fakulteta koristi kondom pri prvom seksu-

Grafikon 2. Motivi za stupanje u prvi seksualni odnos
Graph 2. Motives for the first sexual intercourse

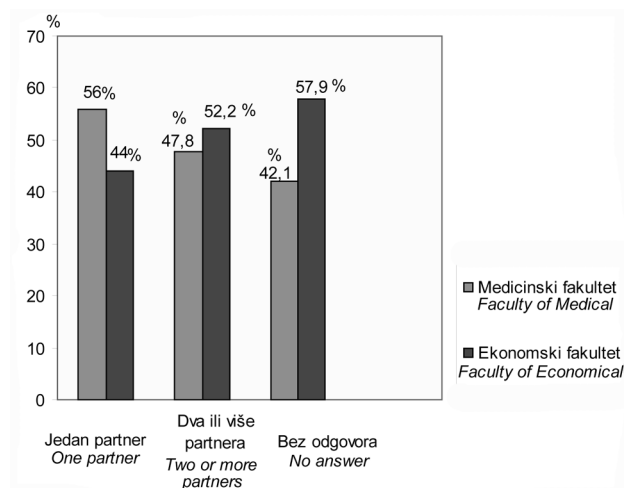
alnom kontaktu ($\chi^2=2,190$, $df=3$, $p=0,534$). Što se tiče distribucije po polu nema statistički značajne razlike u učestalosti korišćenja kondoma pri prvom seksualnom kontaktu ($\chi^2=2,485$, $df=3$, $p=0,478$).

Kod osoba koje imaju redovno seksualne odnose nađena je visoko statistički značajna razlika u učestalosti korišćenja kondoma ($\chi^2=331,716$, $df=3$, $p=0,000$). Najveći procenat ispitanika (45,3%) koristi kondom uvek pri seksualnom kontaktu. Ponekad koristi 44,9%, a nikada 8,2%. Odgovor nije dalo 1,6% ispitanika.

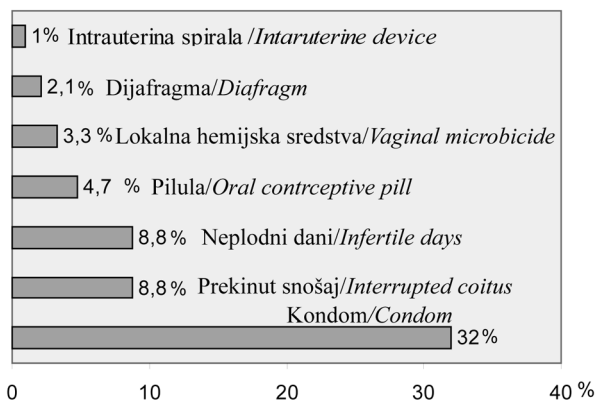
Rezultati pokazuju da ispitanici koji imaju seksualne odnose u najvećem procentu održavaju seksualne odnose samo sa jednim partnerom (71,9%), sa dva ili više partnera 9% ispitanika, dok odgovor na postavljeno pitanje nije dalo 19,1% anketiranih. Interesantna je činjenica da studenti Ekonomskog fakulteta češće održavaju kontakte sa dva ili više partnera (52,2%) u odnosu na studente Medicinskog fakulteta (47,8%). Postoji statistički značajna razlika ($\chi^2=8,022$, $df=1$, $p=0,005$) (**Grafikon 3**).

Posmatrajući učestalost korišćenja raznih vrsta kontraceptivnih sredstava i metoda, kod osoba koje imaju seksualne odnose nađena je visoko statistički značajna razlika ($\chi^2=272,324$, $df=3$, $p=0,000$). Više od polovine (51,6%) ispitanika koji imaju seksualne odnose ne koristi kontracepciju, dok 27,3% koristi. Da za to nema potrebe, smatra 11,7% ispitanika, dok 9,4% nije odgovorilo na postavljeno pitanje. Upoređujući odgovore studenata Ekonomskog i Medicinskog fakulteta koji imaju seksualne odnose, nađena je visoko statistički značajna razlika ($\chi^2=26,452$, $df=3$, $p=0,000$) u odnosu na učestalost korišćenja kontraceptivnih sredstava i metoda. Češće kontracepciju koriste studenti Medicinskog fakulteta (54,3%) u odnosu na studente Ekonomskog fakulteta koji to čine u 45,7%. Nema statistički značajne razlike u učestalosti korišćenja kontracepcije između mladića i devojaka ($\chi^2=0,463$, $df=3$, $p=0,927$).

Pored kondoma (32%), najčešće primenljivana kontracepcija je prekinut snošaj i neplodni dani sa po 8,8% (**Grafikon 4**).

Grafikon 3. Broj partnera sa kojima ima seksualne odnose
Graph 3. The number of sexual partners

Grafikon 4. Učestalost korišćenja pojedinih metoda kontracepcije
Graph 4. Frequency of using some methods of birth control

Diskusija

Internacionalno istraživanje „Zdravstveno ponašanje školske dece”, sprovedeno u devet zemalja (SAD, Škotska, Finska, Izrael, Poljska, Mađarska, Francuska, Severna Irska, Letonija) pokazalo je da seksualna aktivnost petnaestogodišnjaka nije neuobičajena, iako prisutna u različitim razmerama. Kreće se u rasponu od 11% do 38% među devojkama i 23% do 42% među mladićima. U Škotskoj i Finskoj prednjače devojkice, u ostalim zemljama mladići, sa izuzetkom SAD, gde je procenat podjednak. Najviše seksualno aktivnih među petnaestogodišnjim mladićima zabeleženo je u Mađarskoj (47%), a najmanje u Finskoj (23%), dok ih je među petnaestogodišnjim devojkama najviše u SAD (38%), a najmanje u Poljskoj (13%) i Izraelu (11%) [6].

U istraživanju kojim je obuhvaćeno 5 385 studenata prve i treće godine studija iz pet univerzitetskih centara u Srbiji ustanovljeno je da je seksualno iskustvo doživelo 67,75% mladića i 43,2% devojaka [7]. Rezultati našeg istraživanja ukazuju da seksualne odnose ima jedna trećina mladića i dve trećine de-

vojaka. Prosečan uzrast početka seksualne aktivnosti kod anketiranih studenata je 16,5 godina.

Motivi prvog polnog odnosa bili su ljubav prema partneru (50,4%), strast i fizička privlačnost (po 11,3%), radoznalost (6,6%). Slične rezultate nalazimo u istraživanju o „Regulaciji fertiliteta u adolescentnom uzrastu”, kada je ustanovljeno da osim ljubavi (32,8%), najčešći motivi prvog polnog odnosa su radoznalost (30,9%) i strast (9,5%) [8].

Da u zemljama u tranziciji mladi ispoljavaju manji stepen odgovornosti u polnom ponašanju pokazuju nalazi studije iz Češke Republike kojom je utvrđeno da je samo 27% adolescentkinja koristilo kondom pri prvom polnom odnosu, kao i rezultati ispitivanja reproduktivnog ponašanja stanovništva Rumunije prema kojima je samo 15% neudatih žena starosti 15-24 godine imalo kontracepcijom zaštićen prvi polni odnos [9].

Prema rezultatima Internacionalne studije o fertilitetu i porodici, kontracepciju tokom prvog polnog odnosa koristilo je 55% mladih uzrasta 20-24 godine u Poljskoj, Mađarskoj i Letoniji. U razvijenim zemljama kao što su Francuska, Španija i Belgija tri četvrtine mladih uzrasta 20-24 godine koristilo je kontracepciju tokom prvog polnog odnosa [10]. U našem istraživanju gotovo 80% ispitanika koristi kondom pri prvom seksualnom kontaktu.

Može se reći da u Srbiji, za razliku od zemalja Zapadne Evrope i SAD, mladi u izvesnoj meri zadržavaju tradicionalni obrazac ponašanja, na šta ukazuju rezultati ispitivanja seksualnog ponašanja adolescenata u SAD. Prema rezultatima nekoliko istraživanja, sprovedenih u SAD, posvećenost samo jednom partneru tokom određenog vremena, bila je zastupljena u preko polovine devojaka i kod oko 25% mladića. Veliki broj mladih, 41% mladića i 13% devojaka se ponaša promiskuitetno, stupajući istovremeno u vezu sa više partnera ili menjajući partnere, tokom kratkog vremenskog perioda [11]. Naše istraživanje pokazuje da ispitanici u najvećem procentu održavaju seksualne odnose samo sa jednim partnerom (71,9%). Seksualno iskustvo sa većim brojem partnera, za šta se izjasnilo 9% naših ispitanika, povećava rizik za nastanak bolesti koje se prenose seksualnim kontaktom i tako ugrožavaju reproduktivno zdravlje. Reproductivno zdravlje dodatno ugrožava i činjenica da mali broj ispitanika koristi pouzdanu kontracepciju. Kao najčešće primenjivana kontracepcija kod naših ispitanika je kondom 32%. Sledi prekinut snošaj i neplodni dani sa po 8,8%, zatim pilula 4,7%, lokalna hemijska sredstva 3,3%, dijafragma 2,1%, intrauterina spirala 1%.

Zaključak

Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da je reproduktivno zdravlje studenata ugroženo u značajnom stepenu. Nedovoljan stepen odgovornosti u seksualnom ponašanju, uočen kod anketiranih ispitanika, prvenstveno je odraz nedovoljnog znanja o seksualnosti i kontracepciji.

Znanje o seksualnosti, fiziologiji reprodukcije, kontracepciji, namernom prekidu trudnoće i bolesti-

ma koje se prenose seksualnim kontaktom osnovni je preduslov za formiranje pravilnih stavova iz domena planiranja porodice i preuzimanje odgovornosti u polnom ponašanju. Informisanje i edukacija mladih o reproduktivnom zdravlju su neophodni kako bi se sprečile brojne neželjene posledice neznanja i rizičnog ponašanja. Važan je i izbor pravog načina da se bitne informacije prenesu mladima, a naročito da informacije dođu i do marginalizovanih i socijalno ugroženih

mladih ljudi. Da bi se obezbedila održivost i dugotrajni efekti, neophodno je uspostaviti trajne, lokalne resurse za informisanje, edukaciju i promociju reproduktivnog zdravlja mladih i prevenciju polno prenosivih infekcija, uključujući HIV/AIDS. Da bi se unapredilo reproduktivno zdravlje, potrebna je saradnja i vladinih i nevladinih organizacija i višestruki naponi na nivou zajednice i društva u celini.

Literatura

1. Sedlecki K. Ponašanje i stavovi adolescenata relevantni za reproduktivno zdravlje, Stanovništvo 2001;39:91-117.
2. UNICEF Innocenti Research Centre. Teenage births in rich nations. Florence: Innocenti Report Card 2001;(3).
3. Istraživanje zdravlja stanovnika Republike Srbije. Beograd: Ministarstvo zdravlja Republike Srbije; 2007.
4. Mijatović-Jovanović V, Ukropina S, Kvirgić S, Šurković-Ničiforović O. Seksualno ponašanje adolescenata. Med Pregl 2004;57(3-4):116-9.
5. Bjekić M, Vlajinac H, Šipetić S, Marinković J. Karakteristike seksualnog ponašanja tinejdžera u Beogradu. Med Pregl 2004;57(11-12):592-6.
6. WHO. Health and health behaviour among young people: reports. Geneva: WHO; 2000.
7. Cucić V. Zdravstveno ponašanje studentske i srednjoškolske omladine. Beograd: Zavod za zdravstvenu zaštitu studenata Beograd; 2000.
8. Mijanović D. Regulacija fertiliteta u adolescentnom uzrastu (doktorska disertacija). Novi Sad: Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu; 1995.
9. UN development programme UNDP. Human Development Report Czech Republic 1999. Available from: <http://www.hdr.undp.org>
10. UNICEF Innocenti Research Centre. Young people in changing societies. Florence: Regional Monitoring Reports 2000;(7).
11. Bell TA, Hein K. Adolescents and sexually transmitted diseases. In: K. Holmes, et al, eds. Sexually transmitted diseases. New York: Mc Graw Hill; 1990. p. 73-84.

Summary

Introduction

One of the features of modern societies is the increase of sexual activity among young people. Sexual activity creates new health problems, or to be more exact, it can result in an unplanned pregnancy and disease induced by sexual contact.

Material and methods

The data for the study were obtained from the questionnaires filled in by students of the Faculty of Medicine and Faculty of Economics in Kragujevac in 2008. Out of 615 students of both sexes included in this questionnaire, 222 students were from the Faculty of Medicine and 393 students from the Faculty of Economics. The questionnaire was designed at the Institute for Public Health "Dr Milan Jovanovic Batut" in 2000 for the project "Health condition, health needs and using of health protection by population in Serbia".

Results

The research showed that 41.6% of the students included in the questionnaire had sexual relations; 69.1% of female and 30.9% of

male students had sexual experience, i.e. one third and two thirds of the interviewed students attending the Faculty of Economics and of Medicine, respectively. The reason for having the first sexual intercourse was love in 50.4%. Almost 80% of the interviewees used a condom during the first sexual contact. According to the answers, 71.9% of the study sample had one sexual partner. More than half (51.6%) of the students having sexual relations did not use contraceptives. Contraceptives were used more frequently by the students of Medical Faculty (54.3%) than those from the Faculty of Economics (45.7%).

Conclusion

In order to prevent multiple consequences of ignorance and risky behaviour, it is necessary to inform and educate young people about the reproductive health.

Key words: Behavior; Students; Questionnaires; Attitude; Reproductive Medicine; Young Adult

Rad je primljen 1. IV 2009.

Prihvaćen za štampu 11. V 2009.

BIBLID.0025-8105:(2010):LXIII:11-12:859-862.